

2. Qaraxanova L.M. Loyihalash usuli o'quvchilarda tadqiqotchilik kompetensiyasini rivojlantirish omili sifatida. // Образование и инновационные исследования 2023. № 9. 239-b.
3. The Project Method: The Use of the Purposeful Act in the Educative – Process U.X. Kilpatrick. «Harper and row» - New York: 2008.
4. "Project-Based Learning: An inquiry Approach" D.Levingston, S.X. "Parker Corwin Press" Thousand Oaks 2008.
5. "Geography Education Research in the UK: Retrospect and Prospect" J. Morgan. "British Educational Research Journal", 2001.
6. "Taerching Geography Creatively" S. Scoffham. "Routlengde" –London: 2007.

REZYUME. Ushbu maqolada umumiy o'rta ta'lim maktablarida geografiya fanidan «loyiha» darslarini o'qitish va uning ahamiyati, xorijiy olimlar fikrlari, loyiha darsidan o'quvchilarning bilimi, ko'nikma va malakalarini shakllantirishdagi roli va fikrlash darajasini va dars samaradorligini oshirishga e'tibor qaratiladi.

РЕЗЮМЕ. В данной статье рассматривается преподавание «проектных» уроков по географии в общеобразовательных школах и их значение, мнения зарубежных ученых, роль проектных уроков в формировании знаний, умений и навыков учащихся, повышении уровня их мышления и эффективности уроков.

SUMMARY. This article focuses on teaching "project-based" lessons in geography in general secondary schools and their significance, the opinions of foreign scholars, the role of project-based lessons in developing students' knowledge, skills, and competencies, enhancing their level of thinking, and increasing lesson effectiveness.

TEATR ORQALI UMUMTA'LIM, OLIY TA'LIM MUASSASI TALABALARINI MA'NAVY- AXLOQIY TARBIYALASHNING RIVOJLANISH HOLATI

U.E.Qalandarov – mustaqil tadqiqotchi

Urganch davlat universiteti

Tayanch so'zlar: teatr san'ati, axloqiy tarbiya, ma'naviy rivojlanish, estetik tarbiya, ijodiy salohiyat, jamoaviy muloqot, teatr pedagogikasi, aktyorlik psixotexnikasi, sahna plastikasi, teatr texnologiyalari.

Ключевые слова: театральное искусство, нравственное воспитание, духовное развитие, эстетическое воспитание, творческий потенциал, коллективное общение, театральная педагогика, психотехника актёра, сценическая пластика, театральные технологии.

Key words: theater art, moral education, spiritual development, aesthetic education, creative potential, collective communication, theater pedagogy, actor's psychotechnics, stage movement, theater technologies.

Kirish. Teatr ijodi katta jamoaviy yuk. Birinchidan, teatr spektakli qo'shma faoliyatning "mahsuloti" bo'lib, u har bir talabaning kuchini jamlashni talab qiladi. Umumiy muvaffaqiyat uning say-harakatlariga bog'liqligini tushungan holda, qo'shma teatr ishining har bir ishtirokchisi o'z hissasini qo'shadi. Ikkinchidan, ishlab chiqarish vazifalarining xilma-xilligi (sahna, aktyorlik, dizayn) har bir ishtirokchiga o'z imkoniyatlari va qobiliyatlarini maksimal darajada amalga oshirishga imkon beradi. Uchinchidan, teatr ijodi jamoaning hissiy birligiga hissa qo'shadigan umumiy tajriba holatlariga boy. Ular o'z-o'zidan paydo bo'ladi yoki rahbar tomonidan boshlanishi mumkin [1].

Har qanday ish shakli jamoaning u yoki bu a'zosi (tug'ilgan kun, o'qish tanlovi g'olibi va boshqalar) atrofida teatrlashtirilgan tomoshani tashkil qilish imkonini beradi. Aynan shu daqiqalarda talabalar ssenariy yozish va improvizatsiya qilishda o'zlarini sinab ko'rishadi. Bunday dam olish tadbirlarida qatnashish nafaqat tasavvurni uyg'otadi, talabalarining bayramni tashkil etishdagi mas'uliyatini oshiradi, balki ularni o'rtoqlari haqida o'ylashga, qaysi xarakter xususiyatlarini maqtash kerakligini va qaysi biri haqida xushmuomalalik bilan hazil qilish mumkinligini eslashga majbur qiladi. Oliy ta'lim o'qituvchisi oldida kutilmagan vaziyatlar va muammolar paydo bo'ladi va u tezda harakat qilishi, zukkolik, xayrixohlik va sabr-toqatni namoyon qilishi kerak. U har bir talabaning hayoti va xarakterini

bilishi, talabalarining his-tuyg'ulari va fikrlarini tushuna olishi kerak.

Teatr tomoshasini tayyorlash jarayonida oliy ta'lim muassasi talabalarining faoliyati birinchi navbatda estetik faoliyat bo'lishi kerak. Bu oliy ta'lim muassasi talabalarida voqelikni, uning turli ko'rinishlarida hayotning barcha jabhalarini bilishga munosabatni yaratishni, ularni tashvishga solayotgan axloqiy muammolarni aks ettirishni nazarda tutadi.

Teatr pedagogikasining estetik vazifasi, birinchi navbatda, shaxsning butun ijodiy salohiyatini shakllantirish, mehnat, ta'lim va boshqa sohalarida ijodiy faoliyat qobiliyatini rivojlantirishda namoyon bo'ladi [2].

Nihoyat personajlarni taqdim etishdan iborat bo'lgan o'yin bu ishlarining barchasini yakunlaydi va dramatik ish oliy ta'lim muassasi talabalarida madaniy qiziqish va talablarni uyg'otishga yordam beradi. Spektaklni yaxshi sahnalashtirish uchun siz tasvirlangan voqealarga mos keladigan davrni o'rganishingiz, muallif ijodining o'ziga xos xususiyatlari bilan tanishishingiz kerak. Spektakl ustida ishlash jarayonida talabalar kuzatish va baholashni o'rganadilar. Ko'pincha studiyaga kelgan yigitlarning ko'pchiligi nima qilishlari haqida noaniq tasavvurga ega. Ularning teatr faoliyati haqidagi fikri shundan iboratki, u faqat sahnaga chiqishdan iborat.

Zero tashqi erkinlik ichki erkinlikning aksidir. Va bu ishonch insonga ichki erkinlik beradi: muayyan masala bo'yicha bilimga asoslangan erkinlik. Ammo

teatr harakatida hamma narsa aniq. Agar o'zingiz nima, nima uchun va nima uchun sodir bo'layotganini tushunmasangiz, siz haqiqatan ham o'ynay olmaysiz.

Teatr studiyasidagi mashg'ulotlarning eng muhim jihatlaridan biri shundaki, ijodiy jarayon eng muhim jarayonni - uzluksiz kollektiv muloqot jarayonini o'z ichiga oladi.

Ijodiy ish har doim yaqinlashuvga yordam beradi va bu yaqinlashuv "hamma hamma bilan" tamoyili bo'yicha bir tekis sodir bo'lishi muhimdir. Aks holda, guruhlarga bo'linish muqarrar, bu esa jamoada bo'linish va kichik janjallarga olib keladi. Bundan tashqari, ushbu uslub talabalarga ijodiy ma'noda yordam beradi. Axir, keyingi teatrlashtirilgan spektakllarda ular doimo bir xil sheriklar bilan ishlay olmaydilar va har qanday sherik bilan osongina ijodiy aloqaga kirishishni o'rganishlari kerak.

Birlik va kollektivizm tuyg'usi, albatta, darhol emas, balki asta-sekin, kundan-kunga, ta'lim va ijodiy jarayonda paydo bo'ladi. Bu, albatta, talabalik teatr mashg'ulotlari asoslarini olgandan so'ng, u yoki bu spektakl uchun to'g'ridan-to'g'ri mashq qilishni boshlaganlarida ortadi. Bu g'ayrat, aqldan ozgan qiziqish va hayajon to'loqida sodir bo'ladi. Bularning barchasi yigitlarning yanada yaqinlashishi uchun qulay zamin yaratadigan ajoyib sharoitlar majmuasidir.

Spektaklda "asosiy" va "asosiy bo'lmagan" ishtirokchilar yo'q, demak, spektakl uchun musiqiy qism yoki texnik yordam uchun mas'ul bo'lgandan ko'ra, yetakchi aktyor muhimroqdir, deb bahslasha olmaydi. Keyin rollarni taqsimlashda bir-biriga nisbatan norozilik, janjal va mayda hasadni keltirib chiqaradigan muammo bo'lmaydi. Har bir inson o'zini umumiy ish uchun qo'shgan hissasining muhimligini, zarurligini his qiladi, chunki umumiy ish o'ziniki bo'ladi. Aynan barcha yigitlarning o'ziga xos ish sohasiga bo'lgan munosabati bilan ushbu so'zlarning to'liq ma'nosida "bir nafasda" sodir bo'ladigan spektakl paydo bo'lishi mumkin [3].

Aytgancha, ko'rsatishga tayyor spektakl to'g'rirog'i bu tomoshabinga o'zini ko'rsatadi ko'pincha jamoa muvaffaqiyatga erishgan yoki yo'qligini tekshiradi. Zero, teatr xalqning ko'z o'ngida bo'ladigan jonli san'atdir. Agar biron bir nosozlik yuzaga kelsa, uni film kabi "orqaga o'tkazing" va keyin uni qaytadan boshlasangiz, ishlashni to'xtata olmaysiz. Tomoshabin hech narsani sezmasligi uchun spektakl davomida har qanday nosozlikni bartaraf etish kerak. Jamoa qanchalik do'stona bo'lsa bu qiyinchiliklarni yengish shunchalik oson bo'ladi.

Jamoani birlashtiruvchi vositalardan biri ham gastroldir. Ijodiy faoliyatini endigina boshlagan yigitlar har doim juda xavotirda: ular qanday qilib yangi joyda spektakl namoyish etishlari mumkin? Axir, har bir bosqich o'ziga xos xususiyatlarga ega.

Ammo, yana, spektakl yaxshi moylangan mashina kabi ishlashi kerak va san'atkorlarning vazifasi tomoshabinlar uni xuddi shu sahna uchun yaratilgandek idrok etishini ta'minlashdir.

Teatr mashg'ulotlari yuqorida aytib o'tilgan barcha narsalarga qo'shimcha ravishda talabalarga yana bir bebaho imkoniyat - o'zlarini ifoda etish imkoniyatini beradi. Shunday qilib, spektakl ustida ishlash jarayonida men hech qanday holatda talabalarga u yoki bu "tasvir" ga taqlid qilish yoki tasvirlashga olib keladigan talablarni qo'ymayman. Ularning yoshi uchun bu tushuncha biroz noaniq va mavhumdir. Mening amaliy maqsadim shundaki, ularning har biri alohida, o'z fikrlari, his-tuyg'ulari va kichik bo'lsa-da, shaxsiy tajribasiga e'tibor qaratgan holda, rol ustida ishlaydi. Bunday holda, ular o'zlarini ancha ishonchli his qiladilar va mustaqil ravishda o'zlarining birinchi, juda yetuk va sodda bo'lsa-da, aktyorlik texnikasi va usullarini tanlashadi. Shu bilan birga, ular sahnada noqulaylik va vahima sezmaydilar, balki har safar o'zlarini yanada ishonchli his qilishadi. Ma'lumki o'zini erkin his qiladigan cheksiz talabagina erkin fikrlashga, shuning uchun rol ustida ishlashda kompozitsiya yaratishga, ixtiro qilishga va fantaziya qilishga qodir. Bunda spektakl ustidagi ish yangi sifat darajasiga ko'tariladi. Yosh aktyor o'z fantaziyasi va tasavvuridan foydalanib, spektaklning hammuallifiga aylanadi. Shunda o'qituvchi buni o'zining g'alabasi deb bilishi va u bilan birga quvonishi mumkin [4].

Tadqiqot natijalari ko'rsatadiki, teatr darslari talabalarining ma'naviy-axloqiy tarbiyasiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Bu natijalar Ershova (2022) [3] va Davlatov (2019) [2] tadqiqotlari bilan mos keladi. Teatr orqali talabalar nafaqat ijodiy salohiyatini rivojlantirishadi, balki jamoaviy muloqot qobiliyati va o'ziga ishonchini oshirishadi. Biroq, tadqiqotning ba'zi cheklovlari mavjud:

1. Tadqiqot faqat bir shahardagi muassasada o'tkazilgan, natijalarni boshqa hududlarga umumlashtirish qiyin.

2. Uzoq muddatli ta'sirni aniqlash uchun kuzatishlar yetarli emas.

Kelajakda teatr darslarining boshqa ta'lim muassasalarida ham qo'llash imkoniyatlarini o'rganish va uzoq muddatli ta'sirini aniqlash bo'yicha tadqiqotlar o'tkazish tavsiya etiladi.

Xulosa. Teatr darslari talabalarining ma'naviy-axloqiy tarbiyasini rivojlantirish, ularning ijodiy salohiyatini oshirish va jamoaviy muloqot qobiliyatlarini shakllantirishda muhim rol o'ynaydi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, teatr darslarini ta'lim jarayoniga keng joriy etish talabalarining shaxsiy va ijtimoiy rivojlanishiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Kelajakda ushbu yo'nalishda chuqurroq tadqiqotlar o'tkazish maqsadga muvofiqdir.

Adabiyotlar

1. Berdiyev V.A. Pedagogik tadqiqotlar olib borishning ayrim xususiyatlari. // -Farg'ona. FarDU ilmiy xabarlar jurnali, 2022. 14-b.
2. Davlatov V., Karimov T. Talabalar va talabalarning qadriyat yo'nalishlari. – Toshkent: Ta'limda standartlar va monitoring. 2019. 23-b.
3. Ershova A.P. Oliy ta'lim muassasida teatr darslari. - M.: «Ta'lim», 2022.
4. Norqobilova R.D. Talaba faoliyatini indikatorlar asosida diagnostika qilishning o'ziga xosligi. INTERNATIONAL CONFERENCES, 564-568. 2023 .
5. To'liqinov Sh. Ta'lim- tarbiya tizimi va o'qituvchilar faoliyatida psixologik xizmatning ahamiyati. //Models and methods for increasing the efficiency of innovative research. 2022.

REZYUME. Mazkur maqolada falsafiy, pedagogik va psixologik adabiyotlar asosida teatr san'ati vositalari orqali umumta'lim va oliy ta'lim muassasalari o'quvchilarini ma'naviy-axloqiy tarbiyalash masalalari yoritilgan. Teatr san'atining o'quvchilarning ijodiy salohiyatini rivojlantirish, jamoaviy muloqot qobiliyatlarini shakllantirish va estetik tarbiya berishdagi roli tahlil qilingan.

РЕЗЮМЕ. В данной статье рассматриваются вопросы морального и этического воспитания студентов общеобразовательных и высших учебных заведений средствами театрального искусства на основе философской, педагогической и психологической литературы. Проанализирована роль театрального искусства в развитии творческого потенциала студентов, формировании их коммуникативных навыков в коллективной работе и эстетическом воспитании.

SUMMARY. This article discusses the issues of moral and ethical education of students in general and higher education institutions through the means of theater arts, based on philosophical, pedagogical, and psychological literature. The role of theater art in developing students' creative potential, forming their teamwork communication skills, and providing aesthetic education is analyzed.

СРАВНИТЕЛЬНЫЙ АНАЛИЗ ТРАДИЦИОННОГО ОБУЧЕНИЯ ПИСЬМУ И ОБУЧЕНИЯ ПИСЬМУ НА ОСНОВЕ АУТЕНТИЧНЫХ МАТЕРИАЛОВ

З.Уразымбетова – докторант

Каракалпакский государственный университет имени Бердаха

Таянч сўзлар: анъанавий, реал, материалларга асосланган ёзувга ўргатиш, такқослаш, ёндашувлар, аутентик материаллар, гибрид модел, афзалликлар, муаммолар.

Ключевые слова: традиционное, реальное, основанное на материалах обучение письму, сравнение, подходы, аутентичные материалы, гибридная модель, преимущества, проблемы.

Key words: traditional, real, material-based writing instruction, comparison, approaches, authentic materials, hybrid model, advantages, problems.

Введение. Педагогика письма исторически является ключевым элементом образовательной программы, способствуя развитию у студентов способности эффективно формулировать свои мысли и концепции. Традиционное обучение письму характеризуется акцентом на структурированных методиках и заранее определенных учебных программах. В отличие от них, при обучении письму на основе аутентичных материалов акцент делается на реальных условиях и работе с аутентичными текстовыми материалами. Цель последующих рассуждений - проанализировать эффективность и педагогические последствия этих несхожих подходов.

Традиционное обучение обычно следует систематическому подходу, опираясь на учебники, рабочие бланки и заранее разработанные учебные программы, которые, как правило, стандартизированы и широко используются в учебных заведениях. Эти материалы часто подбираются экспертами в области образования и соответствуют установленным целям обучения и стандартам оценки. Исследователи, такие как Грэм и Перин, подчеркивают особенности этого

метода, который часто включает в себя прямое обучение правилам грамматики, структуре эссе и соблюдению стандартных форматов [4]. Тем не менее, использование материалов традиционных методов обучения имеет как преимущества, так и недостатки.

Преимущества традиционных материалов

– Структурность и последовательность:

Традиционные материалы обеспечивают структурированный подход к обучению письму, гарантируя последовательность в подаче материала. Такая последовательность особенно полезна для больших классов, где единообразие в обучении имеет решающее значение.

– Соответствие стандартам: Традиционные материалы обычно разрабатываются в соответствии с национальными или региональными образовательными стандартами. Такое соответствие гарантирует, что учащиеся достигнут ожидаемых показателей для своего уровня.

– Удобство использования: Готовые учебные программы и материалы позволяют учителям сэкономить значительное время на планирование